

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет адвокатури та антикорупційної діяльності
Кафедра організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури

АДВОКАТУРА: МИНУЛЕ, СУЧАСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЄ

**МАТЕРІАЛИ
XV Міжнародної
науково-практичної конференції**

*14 листопада 2025 року,
м. Одеса*

Одеса
«Юридична література»
2025

УДК 347.965(477)(063)
A288

Редакційна колегія:

Н. М. Бакаянова (голова), завідувачка кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури;
С. К. Костенко, професор;
І. О. Кісліцина, доцент;
М. О. Кравченко, доцент;
О. Г. Свіда, доцент;
П. М. Синицин, доцент;
О. О. Храпенко, доцент;
Л. П. Нестерчук, старший викладач;
Р. Р. Щербатий, асистент

Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» (протокол № 3 від 15 жовтня 2025 р.)

Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 14 листопада 2025 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.), І. О. Кісліцина, М. О. Кравченко [та ін.]. — Одеса : Юридична література, 2025. — 664 с.

ISBN 978—966—419—456—0

У збірнику містяться матеріали доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє», яка відбулася 14 листопада 2025 р. у Національному університеті «Одеська юридична академія». Доповіді учасників присвячені актуальним питанням адвокатури і здійснення адвокатської діяльності в Україні, історії адвокатури, діяльності Національної асоціації адвокатів України, проблемам і перспективам розвитку адвокатського самоврядування, правилам адвокатської етики та юридичній відповідальності адвокатів, зарубіжному і міжнародному досвіду організації та діяльності адвокатури.

УДК 347.965(477)(063)

Відповідальність за зміст та достовірність поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники та рецензенти, які рекомендували ці матеріали до друку.

ISBN 978—966—419—456—0

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2025

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

Мінченко Р. М.

проректор, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

ДОПОМОГА ПРАВОВА ЧИ ПРАВНИЧА: ТЕОРЕТИЧНА ДИСКУСІЯ ТА ЗАКОНОДАВСТВО

Звертаючись по допомогу до фахівця у галузі права (адвоката, практикуючого юриста, правника-науковця, викладача професійного освітнього закладу чи іншого фахівця) для отримання усної консультації або допомоги у складанні будь-якого документу процесуального характеру, звернення, запиту, роз'яснення, чи фахового тлумачення положень законодавства або актів органів державної влади чи місцевого самоврядування, фізична чи юридична особа, як правило, навіть не здогадується і не усвідомлює те, що фактично претендує не на *правову допомогу*, а на допомогу, яку законодавець з недавнього часу іменує *правничою*. Думається, що більшість заявників або замовників юридичних послуг, суб'єктів тих чи інших суспільних відносин, навіть не здогадуються про існування таких понять, як «правничі послуги» чи «правнича допомога».

Коли, чому, за яких обставин і з чиєї ініціативи близько десяти років тому правова допомога та юридичні послуги були перетворені на правничі — спробуємо дослідити, проаналізувавши еволюцію відповідного предметного законодавства в історичному ракурсі.

Одним із перших законодавчих актів, прийнятих у незалежній Україні, який започаткував діяльність адвокатури як «добровільного професійного громадського об'єднання, покликаного згідно з Конституцією України сприяти захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, іноземців, осіб без громадянства, юридичних осіб, подавати їм іншу юридичну допомогу», став Закон України «Про адвокатуру» №2887-ХІІ від 19 грудня 1992 р. Відповідно до статті 5 цього Закону адвокати «дають консультації та роз'яснення з юридичних питань, складають заяви, скарги та інші документи правового характеру, подають юридичну допомогу підприємствам, установам, організаціям, здійснюють правове забезпечення підприємницької та

зовнішньоекономічної діяльності фізичних і юридичних осіб. Адвокат може здійснювати й інші види юридичної допомоги, передбачені законодавством» [4].

У Конституції України, прийнятій 28 червня 1996 р., уже було закріплено *право кожного на правову допомогу*. Відповідно до статті 59 Конституції України у первинній редакції: «Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» [1].

Трохи пізніше, у 2003 році було прийнято Цивільний кодекс України, стаття 15 якого гарантує кожній особі право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання [3].

Більш широку можливість реалізувати своє право на захист особа набула з ухваленням спеціального нормативно-правового акту — Закону України «Про безоплатну правову допомогу» № 3460-VI від 02 червня 2011 р. Згідно зі статтею 7 цього Закону *безоплатна первинна правова допомога* визначається як вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у разі порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів влади. Водночас *безоплатна вторинна правова допомога*, відповідно до статті 13, полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя [5].

Значного значення для розуміння конституційного змісту цього права набуло рішення Конституційного Суду України у справі №1—23/2009 за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30.09.2009 р. Суд зазначив наступне: «Важливу роль у забезпеченні реалізації, захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина в Україні як демократичній, правовій державі відведено праву особи на правову допомогу, закріпленому у статті 59 Конституції України. Це право є одним із конституційних, невід’ємних прав людини і має загальний характер. У контексті частини першої цієї статті «кожен має право на правову допомогу» поняття «кожен» охоплює всіх без винятку осіб — громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України. Здійснення права на правову допомогу засноване на дотриманні принципів рівності всіх перед законом та відсутності дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (стаття 21, частини перша, друга статті 24 Основного Закону України)» [2].

Разом з тим, «конституційне право кожного на правову допомогу за своєю суттю є гарантією реалізації, захисту та охорони інших прав і свобод людини і громадянина, і в цьому полягає його соціальна значимість» [2].

Завершальний етап судової реформи, який тривав із початку 2000-х років, відзначився кардинальним реформуванням усього процесуального законодавства України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та, що найважливіше, внесенням змін до Конституції України. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» № 1401-VIII від 02 червня 2016 р. статтю 59 Основного Закону було змінено: тепер *кожен право вже на професійну правничу допомогу*. Крім того, стаття 131-2 Конституції України в поточній редакції встановлює, що «для надання професійної *правничої* допомоги в Україні діє адвокатура» [6].

На підставі цього Закону були запропоновані зміни до всіх процесуальних кодексів України, включаючи Цивільний процесуальний кодекс та Господарський процесуальний кодекс із врахуванням нової концепції професійної правничої допомоги.

Поняття «*правова*» і «*правнича*» мова, *правова допомога*, *правнича допомога*, *правова наука*, *правнича наука* тощо часто використовуються як синоніми. Однак у професійному середовищі юристів, суддів, адвокатів, науковців, а також у сфері правозастосування періодично виникають дискусії щодо доцільності та правильності вживання цих термінів [7].

Чи можна вважати словосполучення «*правова*» та «*правнича*» тотожними? Яке значення має кожен із них і як вони співвідносяться? У юридичній літературі триває дискусія про правову природу й сутність понять «*правова мова*» та «*правнича мова*». Один із провідних фахівців у галузі теорії права, професор П. Рабінович, переконливо доводив, що «*правнича мова*» є ширшим поняттям, ніж «*правова мова*», яка становить лише одну з її складових. На його думку, до елементів правничої мови належать: правові терміни, номенклатура, аббревіатура, професійний жаргон, загальноновживані слова, що набувають спеціального значення у правових актах, та інші спеціальні терміни [8].

Не заперечуючи загалом наукову обґрунтованість такої позиції, постає питання: з якого моменту сукупність елементів із прикметником «*правовий*» трансформується у поняття «*правнича*» мова? І чи не створює така термінологічна зміна лише додаткову плутанину? У практичній площині для більшості правників, що здійснюють правозастосовчу діяльність, терміни «*правова*» та «*правнича*» сприймаються як тотожні, без змістових або функціональних відмінностей [7].

Імовірно, саме під впливом академічних дискусій і термінологічних пошуків розробники законодавчих реформ 2016 року запропону-

вали внести зміни до Конституції України, процесуальних кодексів, Закону «Про судоустрій і статус суддів» та Закону «Про адвокатуру і адвокатську діяльність», замінивши термін «правова допомога» на «правнича допомога». Проте жодного ґрунтовного пояснення чи наукового обґрунтування цієї заміни ініціатори не надали. Суб'єктом законодавчої ініціативи виступив тодішній Президент України [7]. Варто зазначити, що Інститут законодавства Верховної Ради України, як науково-дослідна установа, висловив зауваження щодо безпідставності такої термінологічної заміни, однак парламент підтримав реформу, і внаслідок цього в українському законодавстві закріпився новий термін — «*правнича допомога*».

Необхідно зазначити, що, незважаючи на те, що в 2016 році до Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Цивільного процесуального кодексу, Господарського процесуального кодексу та інших законодавчих актів були запроваджені нові правові терміни, як то «професійна правнича допомога», «правнича допомога» та «правничі послуги», відповідні зміни до спеціального законодавства, яке регламентує надання професійної правничої допомоги (зокрема до Законів України «Про безоплатну правову допомогу» і «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), були внесені лише через сім років: Законом України №3022-IX від 10 квітня 2023 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги» та Законом України №4133-IX від 05 грудня 2024 р. «Про внесення змін до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» щодо розширення переліку осіб, які мають право на безоплатну вторинну правничу допомогу».

Отже, впродовж тривалого часу різні спеціальні норми по-різному визначали й регламентували діяльність із гарантування захисту прав особи та реалізації її права на захист. Тобто правові терміни «*правова допомога*», «*правові послуги*», «*правнича допомога*», «*правова діяльність*», «*правнича діяльність*», «*правові та правничі послуги*» розумілися і застосовувалися як тотожні поняття.

Сказане ще раз підкреслює абсолютну алогічність і безпідставність заміни одних правових термінів іншими без належного змістового аналізу та обґрунтування.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя І. В. щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову до-

помогу): Рішення від 30 вересня 2009 р. № 23-рп/2009. Офіційний вісник України. 2009. № 77. Ст. 2720.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
4. Про адвокатуру: Закон України від 19 грудня 1992 р. № 2887-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 9. Ст. 62.
5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
6. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)»: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.
7. Мінченко Р.М. Новації правничої мови чи нехтування усталеними поняттями. *Сучасні напрямки розвитку судової експертизи та криміналістики : збірник Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Одеса, 5 вересня 2024 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 536 с. С. 334–338.
8. Рабінович П. М., Дудаш Т. І. Правнича мова: основні складники (загальнонотейоритчна характеристика). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1 (88). С. 17–29. URL: http://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-17-29.pdf

Кравченко М. О.

доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат

ФУНКЦІОНУВАННЯ АДВОКАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ОДИН ІЗ ЕТАПІВ РОЗВИТКУ ЦЬОГО ІНСТИТУТУ

Адвокатура в нашій державі пройшла тривалий шлях розвитку, сповнений складнощів та перепон. У той саме час, виклики обумовлені запровадженням воєнного стану мають безпрецедентний характер. Це дозволяє дійти до висновку, що функціонування цього правозахисного інституту у воєнний період є самостійним етапом його розвитку.

Досвід функціонування адвокатури, з 24.02.2022 р. та по сьогоднішній день, свідчить, що цей інститут продемонстрував спроможність діяти ефективно та злагоджено, не припиняючи реалізацію свого конституційного призначення з надання професійної правничої допомоги незважаючи на виклики воєнного стану.

В рамках цього дослідження хотілось би звернути увагу на деякі відмінні риси функціонування адвокатури в умовах війни.

Секція 2
ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ
ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

Мінченко Р. М.

Допомога правова чи правнича: теоретична дискусія
та законодавство 307

Кравченко М. О.

Функціонування адвокатури в умовах воєнного стану як один
із етапів розвитку цього інституту 311

Бабенко В. А.

Діяльність адвокатури в умовах воєнного стану 313

Бикова С. А.

Деякі аспекти функціонування адвокатури в умовах воєнного
стану 315

Виходець О. О.

Становлення професійної адвокатури на українських землях
у добу Великого князівства Литовського 317

Желейко М. С., Повх Х. В.

Інститут представництва та захисту прав людини у суді
у Стародавньому Світі 320

Кіндеї Ю. О.

Роль адвокатури в умовах воєнного стану: виклики
та перспективи 322

Маркасова Л. В.

Здійснення адвокатської діяльності в умовах воєнного стану
в Україні 324

Собакар В. О., Ратнер Д. С.

Роль адвокатури з найдавніших часів по сьогодення 326

Секція 3
РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
АДВОКАТІВ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ
АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Джабурія О. О.

Основні питання діяльності ради адвокатів Одеської області
на сучасному етапі 329